
Învățătorul român din Transilvania în perioada 1868-1918. Învățătorul și comunitatea

Cristian LUPU

Doctorand, Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

E-mail: lcristi_2003@yahoo.com

În Transilvania secolului al XIX-lea satul și agricultura domină peisajul economic și social, iar țăranul este piesa de bază a comunității. Spre deosebire de vestul Europei, unde industrializarea câștiga teren în fața agriculturii, ajungându-se ca în Germania, spre sfârșitul secolului, pentru prima dată în istorie, procentul de oameni angajați în sectorul industrial să îl depășească pe cel din sectorul agricol, estul Europei se caracterizează printr-o ruralizare excesivă, în care comunitățile țărănești se află la limita subzistenței. În Omul secolului al XIX-lea, Heinz-Gerhard Haupt și Jean-Luc Mayaud prezintă familia țărănească ca pe o unitate lucrativă în care fiecare membru al familiei este angajat în muncă: copiii îngrijeau de vite, femeile, mai ales, de treburile casei și de tot ceea ce ținea de ea, bătrânii de micile activități manuale. Diviziunea muncii este foarte bine stabilită în cadrul familiei, astfel că un țăran, care s-ar fi ocupat de bucătăria casei ar fi ajuns de râsul târgului, iar imaginea unei femei ținând în mână un bici și frâiele unei căruțe ar fi fost cu totul de neconceput.¹

Într-o lume în care sferile lucrativei, după cum le numesc cei doi, sunt concret stabilite, școala și mai ales învățătorul, este nevoit să întrerupă acest *status-quo* familial, să rupă copilul din unitatea lucrativă a familiei și să îl introducă în școală, transformând astfel structura societății țărănești. Copilul țăranului avea destinul prestabilit, iar acest destin nu implica în nici un fel școala, el era sortit unei munci în agricultură sau să urmeze pașii în viață a părinților. La începutul și sfârșitul anului școlar prelegerile n-au fost prea cercetate din cauza împrejurărilor economice, care reclamau pe unii școlari mai mărișori la lucrul câmpului sau păzirea vitelor, iar pe alții pentru ocrotirea celor

1 Ute Frevert, Heinz-Gerhard Haupt, *Omul secolului al XIX-lea*, Iași: Editura Polirom, 2002, p. 307.

mai micuți lăsați de părinți pe acasă. Învățătorul se vede obligat să se interpună între părinte și copil și să-i ofere acestuia din urmă perspectiva unui orizont mai larg asupra propriului viitor. Lumea conservatoare a satului acceptă cu greu schimbările, iar de cele mai multe ori le respinge.²

Pentru a realiza acest lucru învățătorul avea datoria de a-și ridica statutul, trebuia să își câștige reputația, recunoștința și iubirea poporului pentru a-l deștepta din letargia neștiinței. Învățătorul a trebuit să se impună în fața oamenilor și să devină unul dintre fruntașii satului. Pentru comunitățile bisericești românești din Transilvania de la mijlocul secolului al XIX-lea învățătorul nu reprezenta o figură centrală a satului, acesta era nevoit să-și câștige cu brațele pâinea de toate zilele, transmițând, pe apucate, copiilor câte ceva din puțina sa cart, colindând, îmbrăcat în straie țărănești, din casă în casă pentru a-și aduna simbria, năpăstuit de preot, umilit de jude, după cum sublinia Simion Retegan în cartea *Sate și școli românești din Transilvania*. Spre sfârșitul secolului însă imaginea acestuia se schimbă semnificativ, posedă o instruire pedagogică mai bună, se apropie de imaginea intelectualului educator, este parte activă a satului și ține legătura cu mișcările de idei a perioadei. Acest proces a fost însă unul lung, anevoios care a cerut sacrificii din partea învățătorului.³

Pentru a fi unul dintre fruntași și pentru a avea influență în cadrul comunității, învățătorul trebuia să posede anumite calități. Nu oricine era capabil de a exercita o astfel de funcție, candidatul pentru postul de învățător îi erau cerute calități care să îl deosebească de marea masă și care să-l ajute în procesul de educare a poporului. Imaginea învățătorului prinde un aer mistic, comparabilă în anumite momente cu cea a preotului. Pentru a fi învățător era obligatoriu ca cel ce ocupa acest post să prezinte o anumită predispoziție către meserie, era necesară prezența vocației. El trebuie să fie pătruns, să nu zic tocmai exaltat de ideile sublime ce are să însufle în elevii săi, atât față cu omenirea întregă, cât și față cu patria, care-l nutrește și îi dă scut contra tuturor asupritorilor, scria T. Manu, în *Magazinul Pedagogic* din 1868. Și *Organul Pedagogic* consideră esențiale printre calitățile învățătorului religiozitatea și moralitatea, învățătorul trebuie să fie pătruns de adevărurile religiei și ale învățăturilor morale, învățătura trebuie să iasă din inimă pentru că numai așa poate pătrunde în inima elevilor și ceea ce predă învățătorul trebuie să fie probat și prin fapte. Nu oricine poate îndeplini datoria de învățător, pentru a fi învățător este nevoie de o atingere aproape divină deoarece ocupația sa este sacră, apropiindu-l pe acesta de cerințele necesare vieții preoțești. Învățătorul român a devenit un personaj important în societatea transilvană spre sfârșitul secolului al XIX-lea el fiind însărcinat cu educarea generațiilor tinere. Deși rolul său în societate este astăzi bine definit, Reuniunea învățătorilor din 1906 îi pune pe preoți și învățători pe aceeași treaptă a sacralității ocupației lor. Chemarea preotului e o chemare sfântă și sublimă pentru că în biserică (creștină) el e consacrat serviciului

2 „Din icona școlii române la finea veacului al XIX. Ion Georgescu”, în *Școala și familia*, anul IV, Brașov, 1904, p. 41.

3 Simion Retegan, *Sate și școli românești din Transilvania*, Cluj Napoca: Editura Dacia, 1994, p. 9.

divin, având să vestească oamenilor, credincioșilor cuvântul lui Dumnezeu. Sublimă și măiestruoasă e și chemarea învățătorului, căci dânsul din tinerele mlădițe ale generației are să cizeleze și perfecționeze pe viitorul om de sine stătător.⁴

Pe lângă vocație, învățătorul trebuie să mai prezinte și alte calități: să fie un bun exemplu pentru elevii săi, să fie cult, iubitor, autoritar etc. Primul loc în educație spune un articol din Școala Română este exemplul, deoarece, se zice în continuare, copilul, încă aflându-se în fâșie, râde, când vede pe ma-sa râzând și plânge când o vede plângând. Astfel pentru a da un bun exemplu elevilor săi, învățătorul își va da toată silința a nu neglija nici o zi, nici o oră îndatoririle pe care le are, precis cu baterea orei – dacă nu ceva mai înainte – va intra în școală, va zice cu școlarii rugăciunea și va începe numai decât propunerea. Articolul mai sugerează învățătorului și alte „obligatiuni” pe care trebuie să le îndeplinească în vederea desfășurării corecte a lecției, printre care: să se pregătească de acasă pentru lecție, să curețe tabla, să distribuie revistele pentru scris, să procure obiectele intuitive, să verifice școlarii dacă sunt curați, spălați, pieptănați.⁵

Nu toți învățătorii erau dispuși să urmeze indicațiile oferite de pedagogia din perioadă, iar acest lucru a fost evidențiat de Foaia Scolastică care aduce o critică acelei categorii de învățători care „sciu de ajunsu”: La ce să-și mai fremente dară capul ticsit cu suma tuturor cunoștințelor. La ce să conferească și să converseze cu alți colegi, că aceia tot în preparandia aceea, sau într-alta asemenea au învățat. Aceasta – după opinia lor – ar fi de prisos. Călătoriile și conferințele costă pierdere de timp, osteneală și ceva pierdere de timp. Este o critică adusă învățătorilor care din diverse motive au încetat să-și mai îmbunătățească starea culturală o dată ce au părăsit bancile preparandiei. Prima urmare naturală este, ca învățătorii, ce cugetă astfel, se retrag, fug de cealalta lume, evită pe toți care, ce nu sunt întru toate de aceiași părere cu dânsii. A doua urmare este că devin peste măsură închipuiți și unilaterali [...] a treia urmare este și mai gravă [...] în jurul acestor idei preavute sau preconceptuate se înalță ca și niște muri chinezești și-i rețin de la orice progres. Observăm din aceste articole cele două ipostaze ale învățătorului, cel ideal a cărui misiune se confundă în unele momente cu cea a preotului, acesta trebuind să fie religios și moral să fie pătruns de adevărurile religiei și ale învățăturilor morale și cel real care, îngreunat de probleme, renunță să mai progreseze, să-și mai fremente capul cu suma tuturor cunoștințelor.⁶

Pentru a răzbate însă în dificila sa misiune, pentru a-și atinge idealul, învățătorul trebuia să fie într-un constat efort de îmbunătățire, de acumulare a cunoștințelor din-

4 „Cam ce e pricina raportului încordat dintre preot și învățător”, în *Reuniunea învățătorilor români*, an II, Arad, 1906, p. 3; *Învățătorul în Organul Pedagogic*, Sibiu, anul I, p. 120.

5 *Sa educam tinerețea pentru diligenția sau activitate în Școala Română*, Sibiu, anul I, 2 ianuarie 1876, p. 2.

6 „Ce să facă învățătorul sa nu scadă și să înainteze în cultură”, în *Foaia Scolastică*, anul IV, nr. 14, Blaj, 1876; „Casa țăranului român”, în *Biserica și Școala*, anul V, nr. 12, Arad, 22 martie/3 aprilie 1881, p. 89.

tr-o gamă cât mai diversă. Rolul învățătorului în cadrul comunității depășește granițele școlii și încorporează întregul univers local. Acest lucru devine mai evident când privim imaginea satelor românești din Transilvania, o imagine dezolantă care îl obligă pe învățător să intervină în cadrul comunității, să le ofere sătenilor cunoștințe care le-ar îmbunătăți viața, să le inspire hărnicie. Presa pedagogică din perioadă a luat act de starea deplorabilă a satelor și a caselor țărănești și a pus acest lucru pe seama lipsei de educație. În cele mai multe părți și mai cu seamă aici la șes, mărturisim, este de multe ori înfiorătoare priveliștea ce ni se înfățișează când călcăm pragul să vedem locul merit a da bisericii și națiunii forțele intelectuale și morale de care avem trebuință și pe care trebuie să bazăm totul. Aici vedem și cunoaștem greutatea timpului în care trăim și greutatea misiunii ce apasă pe umerii preotului, învățătorului și peste tot ai inteligenței române. Pentru îmbunătățirea condiției sătenilor era cerută intervenția învățătorului, a preotului și a întregii inteligențe. Decăderea era evidentă, iar critica societății românești era completată de rememorarea perioadei de dinainte, a Vârstei de Aur, sunt evocați anii copilăriei, care reflectă ordine, armonie socială, cultură, civilizație: Ne spun bătrânii și poate ne mai aducem aminte și noi, pietatea era mai mare în casa românului. În casele românilor de dinainte găseai ordine, disciplină, iubire reciprocă și diligență în toate. Mai mult, în acele timpuri era posibilă mulțumirea și abundența. Ei bine, astăzi se vede, s-au schimbat acestea toate. Casa românului nu mai satisface nici din perspectivă intelectuală morală, nici din punctual de vedere fizic-material. În casa românului nu mai era întâlnită acea pietate și religiozitate, care a susținut pe român în luptele cele mai îndelungate ale trecutului, nu mai era întâlnită în multe părți ordinea și disciplina casnică, nu mai era prezentă îndeostularea și mulțumirea și cu atât mai puțin abundența.⁷

Una din cauzele pentru care țăranul se află într-o astfel de stare și asupra căreia învățătorul trebuia să insiste în școală și în cadrul comunității, era considerată a fi lipsa de diligență. Țăranul era acuzat de o lipsă de perspectivă, el nu vedea că în anii mai grei trebuia să dezvolte o diligență mai mare ca în timpurile bune și ar fi trebuit să își restrângă cât mai mult pretențiile vieții și a se modera în toate. Cutezăm deci a afirma că acești ani răi nu ar apăsa atât de greu asupra noastră, dacă am dezvolta mai multă diligență și dacă țăranul nostru ar pricepe în măsură mai mare a crutia.⁸

Casa țăranului și modalitatea cu care acesta o îngrijește denota mari lipsuri în educație, lipsuri pe care învățătorul trebuie să le acopere. Ordinea, disciplina, educația sanitară sunt câteva lucruri care lipsesc din educația lui. Intrând în casa țăranului, puținele obiecte care formează mobilierul casei nu sunt atât de bine îngrijite și aranjate la locul lor, iar în multe părți există o dezordine în toate. Din această casă lipsește în primul rând aerul curat. Ferestrele țăranului nu se deschid în timpul iernii, iar cei care trăiesc în ea îi vezi cu fața palidă și purtând germenii a o mulțime de morburi. Tot din cauza ferestrelor, casa țăranului suferea de lipsă de lumină, astfel că țăranul duce

7 *Ibidem.*

8 *Ibidem.*

lipsă de lumină, într-o casă care nu poate fi aerisită și nu se pot alunga o mulțime de gazuri stricăcioase sănătății.”⁹

Lipsa educației igienice îi pune țăranului viața în pericol de aceea în școală învățătorul avea datoria de a ține ore de igienă. Vorbind tot despre casa țăranului și a riscurilor la care este expus *Biserica și Școala* scria în anul 1887: „La fereastră vei vedea o grămadă de nisip pus pe lângă fereastră ori pleava, că vezi bine nu cumva să intre aerul curat că apoi e și frig: apoi de ventilarea chiliei nici pomeneală. Unicul noroc îl au căci din cauza sărăciei ori ușa ori fereastra, dar una la tot cazul e spartă și așa apoi, vrând nevrând intră sănătatea în casa lor; firesc fără să știe ei, ba se necăjezsc cu focul. Dimineața după ce se scoală, fiecare își umple gura cu apă și așa apoi se spală pe față, dar bagă bine de seama, ca nu cumva să ajungă și pe urechi, că așa apoi să-i gâdile cumva, ci se marginesce pe lângă nas și ochi puțin. Ei dar apoi și apa aceea pică pe padiment, care, tot-odată e și ne podit; așa face unul, așa face altul, până se spală cu toții, când apoi, în urma urmelor, padimentulu e adevărată balta. Cuptoriu se începe a-se încălzi și aburii după pament se ridică în sus și venind în atingere cu plafonulu iarăși se fac lacuri de apă, prin ce apoi, chilia e pururea umedă și nesănătoasă. Da am tot zis că mulți dintre cei fără carte neștiind cât le strică sănătății s-or îndatinat a se spăla puțin pe față, iar pieptul și grumazul rămân necurate ca și la niște coșieri (hornari) prin ce apoi și hainele lor sunt pururea necurate.”¹⁰

Nici curtea țăranului nu înfățișează un aspect mulțumitor, astăzi această curte nu mai este ca și odinioară plină de vite. Curtea descrie un tablou sărăcăcios și plin de dezordine. „În curte vezi aruncate și expuse ploii și arșiței soarelui, fără nici o îngrijire o mulțime de obiecte de economie, care fără îndoială reprezenta un capital și care fără grijă se pierd a nimica, aruncate din un loc în altu. A îngriji de aceste obiecte, de car, de plug, de sapă, de secure, nu se cere nici bani, nici alte sacrificii mari, ci numai bunăvoință și patina prevedere, ca aceste lucruri lăsate astfel se strică mai rău, ca în timpul când le întrebuițăm și astfel avem mare daună.”¹¹

Cel mai trist aspect din gospodăria țăranului era însă grădina acestuia. „Se plânge românul de sărăcie și are toată dreptatea, dar în același timp vezi lângă casa lui o grădină în care cresc numai buruieni, în loc să o vezi plină de pomi roditori și bogată în tot soiul de legume. O grădină bogată este necesară țăranului și pentru că acesta postește mult și are nevoie de multe legume. Pe toate acestea le cumpără țăranul însă cu bani de la oraș, în timp ce pentru patina trudă le-ar putea avea acestea toate în abundență și fără parale. Lipsa curățeniei din casă nu vine din cauza unei leneviri, ci din lipsa de școală, consideră *Biserica și Școala*: Femeii române nu i se poate imputa lipsa de activitate. Dincotără, este în general cunoscut că femeia română este foarte diligentă. Se vede treaba însă, că ea nu știe și nu poate susține casa și lucrurile din casă

9 *Ibidem*.

10 „Urmările neculturii”, în *Biserica și Școala*, anul XI, nr. 5, Arad, 1/13 februarie 1887, p. 39.

11 „Casa țăranului român (continuare și fine.)”, în *Biserica și Școala*, anul V, nr. 13, Arad, 29 martie/10 aprilie 1881, p. 98.

în curățenie din motivul că nu a avut școala care să o lumineze și să o facă să înțeleagă ce înseamnă curățenia.”¹² Din cauza lipsei educației femeia română nu știe nici cum și ce să gătească sănătos pentru familia ei. „Rar mănâncă țăranul o mâncare bună și nutritivă. Acest lucru nu se întâmplă doar la țărani săraci, ci și la cei cu dare de mână. Femeia română nu știe cum să prepare mâncarea pentru că nu a avut de unde învăța. Un alt motiv, pentru care casa țăranului se află în sărăcie și care are în centru tot partea feminină, este lăcomia la femei. În timpul din urmă, parcă odată cu anii cei răi a venit și această plagă și calamitate asupra țăranului roman. Dacă te duci astăzi Duminică prin sate vezi că țărani români dezvoltă în unele părți un lăcom de speriat. Află apoi că lăcomul acela se întâmplă pe contul multor lucruri de neapărată trebuință și pe alocuirea chiar pe datorie, pe banii luați împrumut cu mari interese. Spre mare durere vezi astăzi că viciul general, aceea dătină urâtă la femei de a-și spoi fețele cu vopseli și otrăvuri omorâtoare, încât când le vezi gândești că sunt niște statui.”¹³

În ajutorul învățătorului vine și cartea publicată de G. Vuia¹⁴, care oferă sfaturi despre igiena poporului, listează bolile, la care acesta poate fi supus și evidențiază defectele săteanului. Autorul definește Higiena, ca știința care ne învață a ne păzi sănătatea, a câștiga puteri, spre lucrare, a preveni bolile – și astfel a ne bucura de o viață veselă ajungând adânci bătrânețe. Cunoașterea igienei este o datorie, pe care fiecare membru al comunității o are față de el și față de familia sa. „Pe lângă folosul mare ce avem dacă știm să ne conservăm sănătatea, ni se impune și datoria ce are fiecare om de a se face membru folositor familiei sale și societății. Numai omul sănătos poate folosi altora; cel bolnav, slab sau neputincios este tuturor spre greutate. Dușmanul sănătății, boala mai lesne se poate preveni decât combate. În prima parte a cărții autorul oferă informații anatomice detaliate despre structura corpului uman. Trece în revistă sistemul osos, cel respirator, sistemul nervos, organele vitale etc, o decizie criticată într-o recenzie a cărții publicată în revista *Familia*. Din două motive sunt îndreptățit a crede că partea anatomico-fiziologică putea să se omită, și adică: 1. Obiectul igienei, scrisă pentru popor, e de o astfel de natură încât nu pretinde multe noțiuni anatomice și fiziologice. 2. Aceste puține noțiuni se presupune că oricare student al claselor mai înalte le posedă.”¹⁵

În partea a doua a cărții se ocupă de alimentație și de dietă, criticând obiceiurile alimentare ale poporului. El punctează faptul că țăranul român are obiceiul de a mânca mai bine, când lucrează mai puțin, în zilele de sărbătoare și duminică, iar în zilele când se ocupă cu munca, abia se gândește la mâncare. Acest obicei generalist la țară nu con-

12 *Ibidem*; „Casa țăranului roman”, în *Biserica și Școala*, anul V, nr. 12, Arad, 22 martie/3 aprilie 1881, p. 89.

13 *Ibidem*.

14 *Higiena populară cu privire la săteanul român. Învățăături practice pentru preoți, învățători, seminare, școli normale, licee și pentru toți aceia care țin la sănătatea poporului de la țară*, de dr. G. Vuia, medic la Băile din Mehadia și profesor de Higienă la Institutul Teologic-Pedagogic din Arad, Arad: Tipografia română diecesană, 1884.

15 *Familia*, anul XX, Oradea Mare, 9/21 decembrie, 1884, p. 599.

vine nici cerințelor sănătății, nici economiei ce crede a face în timp. G. Vuia încearcă să îi facă pe țărani să înțeleagă că ouăle, laptele, carnea, slănina sau brânza nu este risipă, ci, din contră, îi oferă țăranului putere, pentru a munci mai bine. Spune că țăranul, din lipsă de cunoaștere sau din cauza sărăciei, este vegetarian. La această stare contribuie din plin și postul, pe care biserica îl impune și din cauza căruia țăranul român, înainte de un post mare, face exces de mâncare și băutură. Ziua lăsatului de carne, în multe case mai avute se serbează cu mari excese în mâncări și băuturi. „În vederea marelui post ce se va începe mânezi, sătenii profită de ultima zi de dulce, mâncând fără nici un cumpăt. La asemenea ocaziuni vedem practicându-se datina condamabilă moștenită de la străbunii romani, de a provoca vărsături, numai pentru a putea din nou mânca.” Astfel de obiceiuri, încerca G. Vuia să combată, cu ajutorul cărții și la care învățătorii și preoții aveau datoria de a informa țăranii. Totodată, el prezintă și o serie de reguli de urmat pentru țărani, pe care școala ar trebui să îi învețe: „Reguli de observat la masă. Nu mânca niciodată: 1. Dacă nu ai apetit, 2. Dacă ești alterat de mânie, de grijă, de spaimă, de frică, de supărare și de durere; 3. Dacă te simți greu, obosit de lucru trupesc ori sufletesc. Varietatea în bucate, pe cât e posibil, urmează-o după anotimp, temperatură, ocupație și etatea în care te afli. Vara trăiește mai mult cu legume și poame, fiindu-ți mai mare setea decât foamea. Iarna nutrește bine și te încălzește cu carne și grăsime. Cu cât muncești mai mult cu atât mai bine să te nutrești. Acesta nu numai e un drept al fiecărui lucrător, ci și o datorie ce o are față de organele obosite. Pofta prea încordată curând se taie, dacă nu o îndestulești. Așteptând prea lung să vină mâncarea, sucurile gastrice trec în intestine și foamea dispare. Puțină supă însă o readuce „apetitul vine mâncând”. Gradul de temperatură al mâncărilor să nu-l desconsideri. Supa, cafeaua, ceaiul fierbinte vatămă mai mult de ce se crede. Înghețata, altcum atât de recomandabilă, apa și alte băuturi prea reci luate, ne pot face mult rău când suntem înfierbântați și înghițim cu hăloșie. Acestea abateri igienice pot provoca cataruri de stomac, spasme, leșin, aprinderea plămânilor. O schimbare exagerată în temperatura bucatelor și băuturilor atacă dinții, gura și stomacul. Strâns la stomac nu te pune la masă. Ca stomacul să poată cu înlesnire primi și mânca bucatele, lărgește-ți cureaua, peptarul și toate veșmintele ce fac presiune asupra burții Mănâncă încet, rumegă bine, nu vorbi mult și nu râde în hohote când ești la masă. Bea din când în când și în decursul mâncării, dar puțin, cât trebuie numai spre fluidizarea alimentelor. A bea bine nu trebuie decât după ce actul mâncării s-a încheiat și chimul în stomac s-a format. Apa prea multă dizolvă sucurile stomacului și subțiindule prea tare, nimicește puterea lor digestivă. A bea înainte de masă nu e igienic. Supa multă taie apetitul pentru bucatele solide. Dejunul să-ți fie puțin, prânzul moderat, cina deajuns. Muncitorii să aibă cina (mâncarea ultimă din zi) mai substanțioasă decât celelalte gustări.

Reconvalescenții (întrămătorii) și cei cu stomacul slab au să mănânce puțin și mai des, să se restrângă la bucate nutriționale și digerabile. O cafea după masă înlesnește digestia. Tinerilor nu se recomandă din cauză că irită nervii și apoi stomacul dedat la cafea după masă, anevoie mai digeră când i se detrage. Asemenea regulă este și cu privire la băuturile alcoolice, chiermate în ajutorul stomacului, înainte și după masă. În

cafeaua cu lapte (Kapuziner) după masă nu este rațiune. Siesta, odihna după masă este salutară persoanelor mai bătrâne. Tinerimii ajunge o pauză mică. Somnul după prânz pe tineri îi moleșește, îi face trândavi. După cină a te culca numaidecât nu e sănătos. Noaptea ești turmentat de visuri grele, dimineața te scoli cu capul greu și cu burta înfoiată. Cei cu stomacul slab să-și noteze regula vechilor medici: „după ce te-i sătura/ ori vei sta ori vei umbla”.¹⁶

G. Vuia mai atrage atenția și asupra unui alt obicei nesănătos, pe care femeile îl fac. „O datină foarte lățită la femeile române este de a se albi sau sulimeni pe față în credința că se vor face mai frumoase. În cele mai multe cazuri albelele se compun din substanțe metalice, pe care pielea nu le poate suporta fără vătămarea sănătății. De regulă, plumbul, mercurul (argintul viu), bismutul se întrebuintează la prepararea lor, care toate sunt stricătioase corpului omenesc. Preparatele mercuriale sunt din toate mai lățite la popor. Sub numire de „sărăcia”, babele din sat cumpără sublimatul, o sare mercurială din cele mai înfricoșate otrave, din care apoi fac albelele. Sărăcica de multe ori sevește și de mijloc de a se otrăvi pe sine sau pe alții. Asemenea albelele atacă cu încetul dar sigur organismul. Pielea își pierde elasticitatea și se zbârcește; dinți vinețesc, negresc și plesnesc; gingeele se slăbesc, de unde se nasc o mulțime de boli, de care femeia ce se sulimenesce nu-și dă seama.”¹⁷

Carențele în educație ale sătenilor trebuia acoperite de învățător și de educația școlară considera presa pedagogică, lucru care punea o presiune și mai mare asupra dascălului. Criticile aduse sătenilor și a stilului lor de viață era și o critică adusă învățătorului deoarece el trebuia să reprezinte un ideal pentru comunitatea, din care făcea parte. De la învățător, trăind în societate cu alți oameni, se cerea mai întâi de toate o purtare de bunăcuviință exemplară, care se putea câștiga teoretic prin citirea de cărți scrise anume spre scopul acesta, iar practic prin convenirea și conversarea cu persoane alese și prin deseale întruniri și petreceri colegiale și sociale.¹⁸

Învățătorul trebuia să aibă mare grijă la viața sa socială, la locurile, pe care le frecventa și la oamenii cu care se întâlnea deoarece ochii întregii comunități erau ațintiți asupra lui. „Învățătorul să aibă totdeauna în vedere că ochii întregii societăți sunt ținți asupra lui, ca asupra unei persoane mai luminate și mai culte, și astfel toate înclinările și apucăturile lui sunt judecate de toți cu o scrupulositate deosebită și adeseori fără nici un pic de indulgență. De aceea, învățătorul era obligat a ține, atât localul de școală, cât și locuința sa, precum și îmbrăcămintea și întregul său exterior, în cea mai exactă și mai completă curățenie și ordine, deoarece, considera Ion Darius, o mică neobservare numai în privința aceasta este în stare ai atribui personalității învățătorului un caracter vicios. În plus vizitarea prea desă a unor localuri publice, și mai cu deosebire a acelor locuri, care ar fi incompatibile cu superioritatea caracterului misiunii sale și unde s-ar

16 G. Vuia, *op.cit.*, pp. 42, 52, 68-69.

17 *Ibidem*, pp. 80-81.

18 Ion Darius, *Idealul învățătorului român*, Brașov, Tipografia Alexi, 1883, p. 38.

afla adeseori expus unor influențe și împrejurări necuviinciate, nu erau bine văzute la un învățător conștient de chemarea sa.”¹⁹

Pentru ca școala să înregistreze un adevărat succes în cadrul comunității, învățătorul trebuia să caute cu orice ocazie să stabilească raporturi bune între el și părinți. Acest lucru era posibil, numai dacă dascălul se arăta totdeauna „afabil, sincer și nefățarnit” către părinții copiilor, dând dovadă de cea mai strictă imparțialitate, ordine și devotament către tinerimea ce-i este încredințată. Se va informa apoi, „cu orice ocaziune și despre modul cum lucrează părinții cu educațiunea în parte a copiilor lor. Va căuta a pune familia într-o legătură imediată cu școala, căci fără relațiunile cele mai intime, fără legătura cea mai strânsă între acești doi factori, nu-mi pot închipui nici un rezultat îmbucurător în înfăptuirea bunei educațiuni.” Învățătorului nu îi era recomandat să stabilească relații și legături cu oricine, ci numai cu acele persoane pe care le-ar găsi mai potrivite cu gravitatea caracterului misiunii sale. El trebuia „să își atragă atrage amorea, bunăvoința și încrederea numai a persoanelor mai luminate și mai experte decât el, ca la trebuință să poată căpăta și consilii folositoare de la ele; cu acestea nu vreau nicidecum să zic că el să desconsidere pe cel mai neexpert și mai inferior ca el.” Un alt sfat, oferit învățătorului pentru ca acesta să întrețină relații bune cu întreaga comunitate, este să ducă o viață mai liniștită și mai retrasă de la „turmentele lumii”, ca odinioară învățătorul cel mare, care se retrăsese în pustie, departe de zgomotul obștesc, spre a se cugeta asupra aducerii în îndeplinire a planului său cel mai de preț de a mântui lumea. Era indicat ca învățătorul să petreacă mai mult timp retras și liniștit, în cercul familiei, „căci prin acesta ocolește o sumă considerabilă de spese, are mai multă ocaziune de a se prepara în conducerea educațiunii, formând din casa sa un model de perfecțiune.”²⁰

Una dintre cele mai importante datorii ale învățătorului este de a considera școala, ca ocupațiunea sa principală. La 1900 școala nu a reușit să imprime poporului pretutindeni dorul de binefaceri și foloasele instrucțiunii. Cui incumbă această nobilă și sacră misiune, de a convinge pe țaran, „să’l facă să iubească și să privească școala și pe învățător, ca pe niște factori binefăcători și destinați spre prosperarea și fericirea lui? Cui cade sarcina să facă pe părintele sătean să-și dea cu drag și cu iubire de inimă pe fiul seu la școală? Învățătorului! Pentru a reuși acesta nu trebuie să se implice în afaceri, care pe de o parte i-ar răpi din timpul acordat școlii, iar pe de altă parte îi poate compromite demnitatea morală a caracterului. Tot în acest sens, învățătorul nu ar trebui să ocupe funcții publice, altele decât cele compatibile cu cariera sa didactică. Pe lângă aceste lucruri învățătorul avea datoria de a ține regulat orele de prelegere, să aplice cele mai bune metode, conduita sa în școală și în societate să nu aducă vreo atingere prestigiului său moral, atitudinea sa imparțială și prudentă, ferindu-se de orice amestec în certurile ce se ivesc în comună sau între părinții copiilor. Toate acestea, cum și altele, de natura acestora, sunt datorii sacre, pe care un învățătoriu conștiincios

19 *Ibidem*, p. 39.

20 *Ibidem*, pp. 40-43.

le păzește cu sfințenie; dar pe care, sunt și de aceia cari le nesocotesc, alunecând pe o pantă greșită, păgubitoare.”²¹

Dezvoltarea sa culturală, devotamentul pentru meserie, stă într-o foarte strânsă legătură cu situația sa materială, iar marea majoritate a învățătorilor români din Transilvania nu primeau un salariu corespunzător nevoilor lor. „Nu, nu cred că un om pe care îl bântuie necazurile private să poată muncii cu atâta abnegațiune în instrucția zilnică a școlărilor, nu pentru aceea, căci la o muncă spiritual se cere și liniște spirituală. Conced că sunt și excepțiuni, dar noi pe acestea nu putem conta, ci trebuie să ne ocupăm de starea generală a chestiunii. Aspectul financiar pune multe bariere în relația învățător-sătean, pe de o parte dascălul avea așteptarea să fie remunerat, pe măsura importanței meseriei lui, de cealaltă parte sătenii îl vedeau ca pe o povară financiară suplimentară. Poporul, care este împovărat cu tot felul de impozite, ajunge la concluzia P. Stoica, uită scopul salutar al școlii și al învățătorului, spunând că este mai bine să fie omul prost și cu stare, decât învățat și sărăcit de unul și de altul. În consecință pentru ridicarea acestei bariere dintre săteni și învățători e recomandabil ca toți învățătorii să fie plătiți de la autoritatea superioară școlară, iar nici decât direct de popor.”²²

În relația cu comunitatea, învățătorul avea datoria de a se impune și de a împărtăși binefacerile educației, atât de necesară în satele românești. Casele sătenilor, precum și grădinile acestora se aflau într-o stare de sărăcie extremă, iar acest lucru era pus pe lipsa unei educații corespunzătoare. Aici trebuia să intervină învățătorul, care, prin școală, trebuia să le ofere „uneltele” necesare construirii unui viitor mai bun. Pentru a-și împlini acest destin, dascălului îi era cerut să se impună în fața comunității, să devină unul dintre frunțași.

21 „Rolul învățătorului român în societate”, în *Biserica și Școala*, anul XXIV, nr. 5, Arad, 30 ianuarie/11 februarie 1900, p. 33.

22 „Salarizarea învățătorilor”, în *Convorbiri pedagogice*, anul I, nr. 1, 1886.

Învățătorul român din Transilvania în perioada 1868-1918. Învățătorul și comunitatea

Rezumat: În relația cu comunitatea, învățătorul avea datoria de a se impune și de a împărtăși binefacerile educației, atât de necesară în satele românești. Casele sătenilor, precum și grădinile acestora se aflau într-o stare de sărăcie extremă, iar acest lucru era pus pe lipsa unei educații corespunzătoare. Învățătorul se vede obligat să se interpună între părinte și copil și să-i ofere acestuia din urmă perspectiva unui orizont mai larg asupra propriului viitor. Lumea conservatoare a satului acceptă cu greu schimbările, iar de cele mai multe ori le respinge. Pentru a fi unul dintre fruntași și pentru a avea influență în cadrul comunității, învățătorul trebuia să posede anumite calități. Nu oricine era capabil de a exercita o astfel de funcție, candidatul pentru postul de învățător îi erau cerute calități care să îl deosebească de marea masă și care să-l ajute în procesul de educare a poporului. Imaginea învățătorului prinde un aer mistic, comparabilă în anumite momente cu cea a preotului.

Cuvinte cheie: Transilvania, profesor, comunitate, vocație, educație.

Teacher Romanian Transylvania during 1868-1918. Teacher and community

Abstract: In the relationship with the community, the teacher had the duty to share the benefits of education so necessary in the Romanian villages. The villagers houses and their gardens were in a state of extreme poverty, and this was due to the lack of proper education. The teacher sees himself compelled to intercede between the parents and their children so he can give the latter the perspective of a broader horizon on his own future. The conservative world of the village hardly accepts these changes, and often rejects them. To be one of the leaders and to have influence within the community, the teacher had to possess certain qualities. Not everyone was able to exercise such a function, the candidate for the post of teacher was required to possess some qualities that distinguish him from the great mass and helps him in the process of educating the people. The image of the teacher seizes a mystical air, comparable at times to that of the priest.

Keywords: Transylvania, Teacher, community, vocation, education.